

НАПРЯМ 2. ЦИВІЛЬНЕ, ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ, СІМЕЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-17>

МОЄ ПРАВО НА ІМ'Я ТА ПРАВО НА МОЄ ІМ'Я

Макаренко Лариса Юріївна

студентка I курсу ОС «магістр»

факультету права, гуманітарних та соціальних наук

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Право на ім'я фізичної особи – це право на особисте немайнове благо, яке у світовій практиці одним із перших стало об'єктом законодавчої нормотворчості і сьогодні є найбільш широко представленим цивільним законодавством різних країн, у тому числі Україною. Але перш ніж розглянути зміст права на ім'я, доцільно зупинитись на тому, що собою являє саме ім'я людини та які функції воно виконує у суспільстві.

Необхідно зазначити, що ім'я фізичної особи має різні функціональні значення:

- 1) це мовне вираження, знак, що позначає людину;
- 2) це засіб (спосіб) персоніфікації (ідентифікації) конкретної людини в їх сім'ях і суспільстві;
- 3) ім'я людини виконує функцію формування, зберігання та передачі відомостей про неї, про її риси, вчинки, навички тощо.

Структура імені фізичної особи, за загальним правилом, складається із прізвища (родове ім'я), імені (власне ім'я), по батькові (патріархальне ім'я), якщо інше не виходить із закону або звичаю національної меншини, до якої належить особа.

Прізвище (родове ім'я) визначається за прізвищем батьків. Якщо мати, батько мають різні прізвища, то прізвище дитини визначається за їхньою згодою. Водночас вони можуть присвоїти дитині і подвійне прізвище, утворене шляхом з'єднання їхніх прізвищ (ст. 145 Сімейного кодексу України, далі – СК), якщо вони різні.

Ім'я (власне ім'я) дитини також визначається за згодою батьків, а якщо вона була народжена жінкою, яка не перебуває у шлюбі, у разі

відсутності добровільного визнання батьківства, то визначається матір'ю дитини. Очевидно, що при виборі імені батьки мають керуватися здоровим глуздом та інтересами самої дитини. Останній може бути дано два власних імені, якщо інше не випливає із звичаю національної меншини, до якої належать мати і (або) батько (ст. 146 СК).

По батькові (патріархальне ім'я) дитини визначається за іменем батька. А якщо вона була народжена жінкою, яка не перебуває у шлюбі, за умови, що батьківство щодо дитини не визнано, визначається за іменем особи, яку мати дитини назвала її батьком (ст. 147 СК). У такому разі відповідно до ст. 12 Закону України «Про національні меншини в Україні» ті фізичні особи, в національній традиції яких немає звичаю зафіксувати «по батькові», мають право записувати в паспорті лише ім'я та прізвище, а у свідоцтві про народження – ім'я батька і матері.

Відповідно до закону фізична особа може використовувати псевдонім (ч. 2 ст. 28 Цивільного кодексу України, далі – ЦК). Це також ім'я фізичної особи. Але у такому разі псевдонім є вигаданим ім'ям, яке використовується людиною замість справжнього (родового, власного та патріархального імен).

Зважаючи на те, що структура імені зазвичай складається з трьох елементів, то право на його зміну необхідно розуміти як юридично забезпечену можливість змінити прізвище, власне ім'я та по батькові. Право на зміну імені може здійснюватися на власний розсуд управомоченої особи та невідомий розсуд, тобто розсуд інших суб'єктів. Однак такий розсуд не безмежний. По-перше, відомо, що при здійсненні прав одного суб'єкта не можуть порушуватися права інших осіб (ст. 13 ЦК). По-друге, особа може змінити ім'я лише за наявності певних умов та у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Першою і загальною умовою здійснення права на зміну імені є досягнення управомоченою особою певного віку. Так, до досягнення семилітнього віку у разі зміни прізвища батьками право на зміну імені (прізвища) дитини здійснюється її батьками. З моменту досягнення семилітнього віку на таку зміну необхідна ще й згода самої дитини (ст. 148 ЦК). З досягненням чотирнадцяти років неповнолітня особа може сама приймати рішення про зміну свого прізвища та (або) власного імені, та (або) по батькові на будь-які лише за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників. Згода одного з батьків (усиновлювачів) достатня лише у разі, якщо: другий з батьків помер, визнаний безвісно відсутнім, оголошений померлим, визнаний обмежено дієздатним, визнаний недієздатним, позбавлений батьківських прав щодо цієї дитини, відомості про батька (матір) дитини виключено з актового запису про її народження, відомості про чоловіка як батька дитини внесені до актового запису про її народження за заявою матері.

З досягненням шістнадцяти років у суб'єкта виникає право самостійно, на власний розсуд змінювати своє прізвище та (або) власне ім'я, та (або) по батькові. Тому умови здійснення права у цьому випадку визначаються лише віком управомоченої особи.

Спеціальними умовами зміни імені є усиновлення, визнання усиновлення недійсним або його скасування відповідно до закону. Ще однією групою спеціальних умов зміни імені є реєстрація та розірвання шлюбу або визнання його недійсним. Вона передбачає зміну лише прізвища та тільки певним чином.

Порядок зміни імені фізичною особою України регулюється Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», Порядком розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 № 915, Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 та іншими нормативно-правовими актами.

Межі здійснення права на зміну такого імені, як псевдонім, визначаються лише обов'язком не порушувати такою зміною права інших осіб та здоровим глуздом.

Право на використання імені – це юридично забезпечена можливість впливу на об'єкт цивільного права («експлуатація», застосування об'єкта) з метою отримання з нього корисного ефекту для задоволення тієї чи іншої потреби суб'єкта або навіть суспільства. Такими потребами, наприклад, можуть бути: персоніфікація конкретної людини; формування, зберігання та передача відомостей про особу, про її риси, вчинки, навички; асоціації з певними подіями, спогадами, вчинками; соціальний прояв вдячності особам, які внесли вагомий вклад у розбудову держави; використання у якості персонажа (дійової особи) літературного твору тощо.

Залежно від того, кому належить ім'я, права на його використання поділяються на дві групи: право на використання свого імені та право на використання чужого імені.

Право на використання свого імені. Фізична особа має право самостійно на власний розсуд. Вона також має право надавати згоду на використання свого імені іншими особами. Така згода передбачена для використання імені фізичної особи: в літературних та інших творах, крім творів документального характеру, як персонажа, дійової особи (ч. 2 ст. 296 ЦК); при обнародуванні як потерпілої від правопорушення (ч. 5 ст. 296 ЦК); як учасника цивільного спору, який стосується особистого життя сторін (ч. 6 ст. 296 ЦК); враховуючи диспозитивність цивільного права припустимі й інші випадки надання згоди на вико-

ристання свого імені. Наприклад, використання як позначення у торговельній марці, у комерційному, фірмовому найменуванні тощо.

Право на використання чужого імені може поділятися на два різновиди: 1) виникає за згодою уповноваженої особи; 2) виникає без такої згоди.

Зміст права на використання чужого імені, що виникає за згодою уповноваженої особи, залежить від того, на що була спрямована воля останньої, тобто, на що саме видавалася згода. Носієм цього права є суб'єкти, які отримали згоду на використання чужого імені. Наприклад, автор літературного або іншого твору, видавництво, ЗМІ, блогер тощо.

Для того, щоб одна особа мала право на використання імені іншої особи необхідно узгодження волі, з одного боку, суб'єкта, який бажає використовувати чуже ім'я, з іншого – суб'єкта, носія імені чи іншого уповноваженого, тобто їх домовленість. А оскільки правочини, в яких мають місце погоджені дії (волевиявлення) двох сторін, то така згода є двосторонніми право-чинами (ст. 202 ЦК), тобто договорами (ст. 626 ЦК). Тому для виникнення очікуваних правових наслідків надання згоди повинно здійснюватися за правилами укладення договорів.

З урахуванням принципу свободи договору договір з надання згоди на використання імені може бути як оплатним, так і безоплатним.

Таким чином, під правом на ім'я розуміється і право отримати ім'я, і право на вже отримане суб'єктом ім'я.

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30, ст. 141.
2. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003, № № 40-44, ст. 356.
3. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21-22, ст. 135.
4. Європейська конвенція з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) : Європейська конвенція з прав людини.
5. Мала енциклопедія нотаріуса : науково-практичний журнал. № 1-3 (121-123), лютий-червень 2022 року.